

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ПОТОКІВ

Головко В.І., Безкоровайна О.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У роботі розглянуто теоретичні аспекти обліку грошових коштів та їх потоків. Описано основні нормативно-правові акти, які регулюють облік грошових коштів та їх потоків в Україні. Проведено порівняння основних положень національних нормативно-правових документів, які регулюють бухгалтерський облік грошових коштів та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Проведено систематизацію нормативно-правової бази, що регулює бухгалтерський облік грошових коштів та їхніх потоків. Представлення нормативно-правової бази в вигляді піраміди з чотирьох рівнів.

Ключові слова: грошові кошти та їхні потоки, фінансова звітність, нормативне регулювання обліку грошових коштів, грошовий потік від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Міжнародні стандарти, розрахункові операції, відповідність нормативно-правового регулювання.

Постановка проблеми. Якісна інформація є чи не єдиним джерелом та важелем регулювання конфліктів, які часто загострюються, практично в усіх сферах суспільного життя. Її значення посилюється саме сьогодні, в умовах фінансово-економічної нестабільності, надзвичайного динамізму соціально-економічного розвитку суспільства. У системі інформаційного забезпечення учасників економічних відносин чільне місце посідає нормативно-правове регулювання забезпечення обліку фінансово-господарської діяльності підприємств. Найбільш гостро постають проблеми нормативного регулювання при відображенні обліку та звітності грошових потоків суб'єктів підприємницької діяльності. Чітка та визначена організація обліку та звітності грошових потоків є необхідною умовою ефективного управління підприємством. Отже, питання формування якісної обліково-аналітичної інформації про грошові кошти та їхні еквіваленти в умовах застосування МСФЗ та змін у нормативно-правовому забезпеченні обліку і звітності є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями обліку та звітності грошових коштів займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, І.Д. Бенько, І.Д. Ватуля, Ю.А. Верига, С.Ф. Голов, М.Я. Дем'яненко, В.А. Дерій, І.В. Жиглей, З.В. Задоронний, Г.Г. Кірейцев, Я.Д. Крупка, З.М. Левченко, М.Р. Лучко, Я.В. Соколов, О.В. Соловійова, П.Я. Хомин, М.С. Пушкар, В.Г. Швець, О.В. Шевчук та інші. Однак постійні зміни в законодавстві сприяють виникненню нових проблемних аспектів в обліку грошових коштів. Серед існуючих облікових проблем стосовно руху та наявності грошових коштів потрібно виокремити: правильне відображення грошових коштів та їх потоків у фінансовій звітності; оптимізація надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від проведених заходів; повнота та своєчасність відображення в системі обліку руху грошових коштів; матеріально-технічне та організаційне забезпечення ведення обліку грошових коштів. Розглянемо більш детально актуальне питання – нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку грошових коштів та їх потоків.

Метою статті є вивчення та проведення систематизації нормативно-правової бази, що регулюють бухгалтерський облік грошових коштів та їх потоків. Виходячи з поставленої мети, можна сформулювати завдання: вивчення теоретичних аспектів обліку грошових коштів та їх потоків; на підставі узагальнених даних дослідження висунути рекомендації та пропозиції щодо обліку, аналізу і контролю.

Виклад основного матеріалу: Законність здійснення операцій з грошовими потоками регламентується чинним законодавством України і визначається на основі нормативно-правових документів. На наш погляд, рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку грошових потоків можна схематично представити як ієрархічну таблицю із 4 рівнів (див. рис. 1).

Перший рівень нормативного регулювання – це міжнародні нормативно-правові акти, зокрема Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» в редакції від 01.01.2012 р. – визначає вимоги щодо надання інформації про минулі зміни грошових коштів суб'єкта господарювання та їх еквівалентів за допомогою звіту про рух грошових коштів, який розмежує грошові потоки протягом періоду від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [8].

МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» і МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції», дія яких спрямована на регулювання операцій з грошовими коштами та їх еквівалентами. Відповідно до МСФЗ 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» монетарні статті не переоцінюються, оскільки вони вже виражені в грошових одиницях, що діють на кінець звітного періоду. В МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» визначено порядок отримування фіксованої або визначеної кількості одиниць певної валюти. Відповідно до МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», на кінець кожного звітного періоду здійснюється перерахунок монетарних статей, які виражені в іноземній валюті. Курсові різниці, що виникають під час розрахунків за монетарними активами або перерахунку монетарних статей за чинними валютними курсами, які відрізняються від тих, за якими вони були у перерахунку під час первісного визнання протягом звітного періоду або у попередніх фінансових звітах, визначаються з прибутку чи збитку за період, в якому вони виникли.

I рівень - Міжнародні нормативно-правові акти					
МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»		МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»		МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції»	
II рівень – Національні нормативно-правові документи					
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Закон України «Про банки та банківську діяльність»	Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»	Податковий Кодекс	Закон України «Про Національний банк України»	Господарський Кодекс
III рівень – Підзаконні-нормативно правові акти					
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 22 «Вплив інфляції»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 21 «Вплив змін валютних курсів»	
IV рівень – Інструкції, положення державного рівня					
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.	Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні	Інструкція №146 «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті»		Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності	Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, коштів і документів та розрахунків

Рис. 1. Система нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів

Джерело: [1-14]

Другий рівень нормативного регулювання – Національні нормативно-правові акти, які складаються з чотирьох підрівнів.

Основним нормативним актом з бухгалтерського обліку є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який забезпечує одноманітність обліку майна, зобов'язань, господарських операцій, складання і надання користувачам необхідної достовірної інформації про майновий стан підприємств, їхні доходи і витрати. Він встановлює єдині правові і методологічні засади організації та ведення бухгалтерського обліку в Україні. Закон закріплює методологічні основи збирання, реєстрації й узагальнення інформації, що здійснюється шляхом суцільного, безперервного документування всіх господарських операцій [4].

Закон України «Про банки і банківську діяльність» регулює правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника [5].

Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» цей Закон визначає правові засади застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Дія його поширюється на усіх суб'єктів господарювання їх господарські одиниці та представників суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі [6].

Закон України «Про Національний банк України (далі – Національний банк) є центральним

банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Господарський кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Третій рівень – підзаконні-нормативно правові акти, який представлений НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначаються зміст і форма звіту про рух грошових коштів та загальні вимоги розкриття його статей.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції» визначає порядок коригування фінансової звітності, яка оприлюднюється, на вплив інфляції та загальні вимоги до розкриття інформації про неї у примітках до фінансової звітності.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземних валютах та відображення показників статей фінан-

сової звітності господарських одиниць за межами України в грошовій одиниці України.

Четвертий рівень представлений Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій ця інструкція встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків, бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відокремлених підрозділів юридичних осіб (далі – підприємства). Ведення позабалансових рахунків здійснюється за простою системою (без застосування методу подвійного запису) [12].

Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні розроблено відповідно до Закону України "Про Національний банк України" і визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України юридичними особами (крім банків) та їх відокремленими підрозділами незалежно від організаційно-правової форми та форми власності (далі – підприємства), органами державної влади та органами місцевого самоврядування під час здійснення

ними діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності (далі – установи), фізичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність (далі – фізичні особи – підприємці) (далі разом у тексті – суб'єкти господарювання), фізичними особами [9].

Інструкція №146 «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті» регулює правовідносини, що виникають під час відкриття банками, їх відокремленими підрозділами, які здійснюють банківську діяльність від імені банку, та філіями іноземних банків в Україні (далі – банки) [13].

Висновки і пропозиції. Отже, основною проблемою нормативно правового забезпечення регулювання обліку грошових коштів та їх потоків є відсутність нормативних актів, що їх регулюють. Це призводить до викривлення інформації про монетарні активи в національній валюті. На сьогодні в Україні існує досить багато нормативно-правових актів, що регламентують облік грошових коштів та їх потоків. Проте для більш ефективної організації обліку необхідно здійснити гармонізацію українського законодавства відповідно до вимог МСФЗ. Чітка та визначена організація обліку та звітності грошових потоків є необхідною умовою ефективного управління підприємством. На достовірному обліку грошових потоків суб'єктів господарської діяльності базується державне регулювання грошово-кредитних відносин, адже саме він є механізмом запобігання фінансовим махінаціям та правопорушенням.

Список літератури:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Україна, 1996. – 141 с. зі змінами та доповненнями.
2. Податковий кодекс №2755–XVII від 01.01.2018 р. зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Господарський кодекс №436–XV від 06.01.2018 р. зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996–XIV зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679–XIV зі змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
6. Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 19.07.2017 р. №226/95–ВР зі змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр>.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 із наступними змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) «Звіт про рух грошових коштів» в редакції від 01.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
9. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою Правління Нацбанку України від 29.12.2017 р. № 148 із наступними змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
10. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджена наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1591 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
11. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті від 21.01.2004 року за № 22 із наступними змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
13. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затверджена постановою правління НБУ від 12.11.2003 № 492 зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
14. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності затверджені Наказом Мінфіну України від 29.11.2017 р. № 976. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
15. Коблянська О.І. Фінансовий облік: навчальний посібник / Коблянська О.І. – 2-ге вид., виправ. і допов. – К.: Знання, 2007. – 471 с.

16. Гура Н., Кащенко О. Порядок заповнення звіту про рух грошових коштів прямим методом // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 1. – С. 25–30.
17. Івахів Ю. Фінансове звітування як система розкриття інформації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_.
18. Пархоменко В. Подання інформації про рух грошових коштів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 8. – С. 20–22.

Головко В.И., Безкоровайная Е.А.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

АНАЛИЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УЧЕТА ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ И ПОТОКОВ

Аннотация

В работе рассмотрены теоретические аспекты учета денежных средств и их потоков. Описаны основные нормативно-правовые акты, регулирующие учет денежных средств и их потоков в Украине. Проведено сравнение основных положений национальных нормативно-правовых документов, регулирующих бухгалтерский учет денежных средств и международных стандартов бухгалтерского учета и финансовой отчетности. Проведена систематизация нормативно-правовой базы, регулирующей бухгалтерский учет денежных средств и их потоков. Представление нормативно-правовой базы в виде пирамиды из четырех уровней.

Ключевые слова: денежные средства и их потоки, финансовая отчетность, нормативное регулирование учета денежных средств, денежный поток от операционной, финансовой и инвестиционной деятельности. Международные стандарты, розрахункові операції, відповідність нормативно-правового регулювання.

Golovko V.I., Bezkorovayna O.O.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ANALYSIS OF REGULATION ACCOUNTING CASH AND CASH FLOW

Summary

In this paper we describe the theoretical aspects of the accounting of cash and cash flows. Described on normative legal acts regulating accounting of cash and cash flows in Ukraine. A comparison of the main provisions of national regulatory documents governing the accounting of funds and international accounting standards and financial reporting. The systematization of the legal framework governing the accounting of cash and cash flows, and which is represented as a hierarchical pyramid of four levels.

Keywords: cash and cash flows, financial reporting, normative regulation of cash accounting, cash flow from operational, financial and investment activity, International standards, Settlement operations, compliance with regulatory and legal regulation.